

# Grote schoonmaak

**Z**o op gezette momenten moet het weer gebeuren, de grote schoonmaak. Het huis gaat aan kant, kleine meuk de vuilnisbak in. En afgeleefde banken, kasten en apparatuur, die belanden op straat. Weg ermee, dat grofvuil. Maar niet zomaar, want 'milieu, milieu?! Man, ik woon in een voortreffelijk milieu.' En dat houden we graag zo, dus laten we de gemeente het vuil ophalen. Maar wat bijzonder is: nog voordat de vuilniswagen langsrijdt, is de straat leeg. Blijkbaar zijn er mensen die waarde zien in kapotgeslagen kastwanden en bekrabde banken, en deze feilloos opsporen. Het voorval staat niet op zichzelf, zoals de weken erna en bij buurtgenoten blijkt, wanneer grof-

vuil opnieuw voor dag en dauw verdwenen is. Hier werkt een zelfgeorganiseerde afvaldienst, die een slaatje slaat uit buitenkansjes. Misschien maakt hij wel deel uit van een perfect geolied handelsnetwerk, dat onbedoeld bijdraagt aan een efficiënte allocatie van waardeloze dan wel waardevolle spullen. De markt ruimt zijn eigen rommel op. Zo zien wij economen het graag, en zo is hoe we gedrag begrijpen.

Heel anders is dat met huisvuil, dat overal maar rondslingerd. Niemand die er brood in ziet, en hoewel iedereen een schone straat wenst, beperken de meesten hun inzet tot het minimum. Een nette buurt blijft zelden netjes zonder gemeente die schoonmaak en ophaal van afval organiseert. En dat gebeurt ook, een welverdiende rol voor de overheid. Maar hoe actief moet ze zijn? Hoe vaak moet ze afval ophalen en hoe vaak moet ze schoonmaken? Van oudsher zeggen wij – economen – dat de overheid vooral niet moet doorschieten, het zou elk nut ontnemen om nog zelf de straat schoon te houden. Maar experimenten met gemeentelijke afvalophaal leren keer op keer dat we het niet bij het rechte eind hebben: hoe schoner de straat, hoe meer mensen uit zichzelf de moeite nemen om de straat schoon te houden. Overheidsingrijpen verdringt particulier ingrijpen niet, het bevordert deze juist. De moraal van het verhaal: wanneer we goed naar gedrag kijken, begrijpen we er meer van dan met (toetsing van) economische ideeën alleen.

Voor de economische discipline die deze moraal het sterkst uitdraagt, is al even geleden de naam 'gedragseconomie' bedacht. In het dossier dat u samen met deze *ESB* ontvingt, staan concepten en inzichten uit dit vakgebied beschreven



**GELIJN WERNER**

Eindredacteur *ESB*  
g.werner@sdu.nl

die relevant zijn voor milieubeleid. Zo speelt bij het schoonhouden van de straat een sociaal dilemma waarbij mensen niet alleen hun eigenbelang nastreven maar ook sociale motieven hebben: wat vinden de burens, zien ze wat ik doe, heb ik niet de plicht mijn straat schoon te houden. De verhandeling van Dur en Vollaard in het dossier bijvoorbeeld laat zien dat meer gemeentelijke schoonmaak in de Rotterdamse Tarwewijk sommige burgers aanzet tot meer meeliften, maar veel andere juist tot meer eigen initiatief. Zonder het open vizier van de gedragseconomie op (sociale) voorkeuren komt dit resultaat niet tot stand; het uitgangspunt was immers altijd dat burgers maximaal meeliften.

Niet dat een neo-klassieke en een gedragseconomische kijk op individueel gedrag volledig zijn te scheiden. Zo kan verdringing van goed gedrag door een actieve overheid wijzen op meeliftersgedrag, maar ook op verdringing van een sociale norm, bijvoorbeeld dat we straatvuil moeten tegengaan. En de stimulans van goed gedrag door meer overheidsingrijpen hoeft niet te betekenen dat burgers sociaal gedreven zijn; een prulletje meer of minder maakt weinig uit wanneer de straat al vol ligt. Een gedragseconomisch perspectief laat slechts meer ruimte voor alternatieve gedragingen dan rationele reacties op prijsprikkels. Dat maakt ons vak uitdagender: begrijpen we precies waarom mensen de straat schoner houden wanneer de gemeente helpt? Het maakt beleidsaanbevelingen scherper: wil de gemeente dat mensen straten schoon houden dan kan ze maar beter het goede voorbeeld geven.

Beleidsparadigma's die stevig leunen op neoklassieke aannames over menselijk gedrag hoeven op hun beurt niet bij het grof vuil, maar behoeven wel grote schoonmaak. Dat gaat niet vanzelf. Dumping van oude ideeën doet meer stof opwaaien dan het inruimen van een plekje voor nieuwe ideeën; juist beleidsmakers en politici verkiezen status-quo vaak boven verandering. Dat intenties tot een adaptieve beleidspraktijk toch nadrukkelijk aanwezig zijn, is af te lezen uit de effectieve samenwerking tussen onderzoekers en beleidsmakers in het dossier. Hoe hieraan een actief gevolg te geven, is de grote vraag bij het *ESB*-PBL-symposium op 14 november in Den Haag, waarvoor u zich kunt aanmelden via de website.